
INFORMACJE

EDWARD MATUSZAK
Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Poznaniu

DORADZTWO ROLNICZE W STYMULOWANIU I WSPIERANIU PRZEMIAN ZACHODZĄCYCH NA WSI I W ROLNICTWIE

Określone w tytule treści były przedmiotem konferencji zorganizowanej w dniach 7 i 8 września br. przez Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie. Uczestniczyli w niej pracownicy Ośrodków Doradztwa Rolniczego, jednostek badawczo-rozwojowych resortu rolnictwa, katedr doradztwa rolniczego uczelni rolniczych oraz przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Wystąpienia uczestników konferencji skupiały się wokół następujących trzech zagadnień:

1. Doradztwo rolnicze wobec nowych zadań i oczekiwań.
2. Miejsce innowatyki we wspieraniu rozwoju polskich gospodarstw rolnych.
3. Współczesne problemy doskonalenia zawodowego rolników i ich doradców.

W drugim dniu konferencji uczestnicy utworzyli dwie grupy dyskusyjne koncentrujące się na następujących zagadnieniach:

Pierwsza grupa - „Doradztwo rolnicze wobec nowych zadań i oczekiwań”.

Druga grupa - „Współczesne problemy doskonalenia zawodowego rolników i ich doradców”.

W grupie pierwszej pierwszym rozpoczynającym dyskusję był problem wpływu jakie na doradztwo rolnicze może mieć planowane w ramach zmian ustrojowych państwa podporządkowanie Ośrodków Doradztwa Rolniczego samorządowi terytorialnemu nowych województw?

W dyskusji wyrażano obawę, że zmiana ta może stwarzać dla doradztwa zagrożenie, zwłaszcza w okresie kształtowania się nowego ustroju i dochodzenia do optymalnych rozwiązań organizacyjnych i funkcjonalnych. Konieczność zajęcia się przez samorząd wojewódzki wieloma nowymi, pilnymi i ważnymi sprawami, dotyczącymi ogółu mieszkańców województwa, może odsunąć problemy doradztwa rolniczego na plan dalszy ze szkodą dla ludności rolniczej. Czy sytuacja ta wystąpi będzie zależało od wagi problemów doradztwa, a także możliwości finansowych oraz miejsca rolnictwa, w tym doradztwa rolniczego, w obszarze priorytetów poszczególnych, nowych województw.

Wyrażano też opinie, że nie została podjęta w wystarczającym stopniu dyskusja ze środowiskiem doradczym dotycząca jego funkcjonowania po zmianie ustrojowej państwa. Środowisku doradczemu nie przedstawiono żadnych alternatywnych propozycji rozwiązań dotyczących funkcjonowania doradztwa.

Z drugiej strony wskazywano na istniejące niezorganizowanie środowiska doradczego i związane z tym ograniczenia w możliwości prezentowania ogółowi społeczeństwa jego potrzeb, jak również wywierania wpływu na kierunki rozwoju doradztwa rolniczego. Uczestnicy dyskusji zaproponowali utworzenie ogólnopolskiego towarzystwa doradztwa rolniczego, które reprezentowałoby środowisko doradcze oraz pozwalałoby na właściwą prezentację nurtujących je problemów.

Drugi obszar zagadnień wokół którego koncentrowała dyskusja dotyczył istoty, celu i zadań dla doradztwa rolniczego, szczególnie w kontekście jego przyporządkowania samorządowi wojewódzkiemu.

Stawiane były pytania:

Czy doradztwo rolnicze skupiało się będzie - podobnie jak do tej pory - głównie na udzielaniu wsparcia rolnikom i ich rodzinom w rozwiązywaniu produkcyjnych i socjalnych problemów, czy też zakres doradztwa rolniczego zostanie w sposób istotny zmieniony / poszerzony, a jeżeli tak to jakich zmian w tym zakresie należy się spodziewać?

Określenie istoty, celu i zakresu zadań (przedmiotowego i podmiotowego) doradztwa rolniczego uznano za istotny warunek jego funkcjonowania w przyszłości. Wskazywano też, że usytuowanie doradztwa rolniczego winno znaleźć swe ustawowe rozwiązanie, co pozwoli na rozwiązanie wielu nurtujących to środowisko problemów. Na przykład: czy doradztwo rolnicze powinno koncentrować się wokół problemów rodzin rolniczych, wsi jako miejsca zamieszkania, czy może szerzej obszarów wiejskich jako określonej przestrzeni i spraw związanych z jej zagospodarowaniem.

Ostatnią diskutowaną kwestią był problem oddzielnego traktowania i wyróżniania doradztwa technologicznego i ekonomicznego. Uczestnicy dyskusji byli zgodni, że nie należy i nie można tych zagadnień rozdzielać, a wręcz przeciwnie powinny być rozpatrywane łącznie w takim znaczeniu, że każda zmiana czy

innowacja technologiczna powinna być ekonomicznie określona i uzasadniona. Korzyści ekonomiczne decydują - w większości przypadków - o jej zastosowaniu lub odrzuceniu).

Na koniec dyskusji sformułowane zostały następujące wnioski:

1. Istnieje konieczność ustawowego uregulowania doradztwa rolniczego w tym również określenia statusu doradztwa rolniczego i doradców.
2. Istnieje potrzeba zintegrowania środowiska doradztwa rolniczego, a formą tej integracji mogło by być powołanie Towarzystwa Doradztwa Rolniczego

Uczestnicy drugiej grupy dyskusyjnej poparli dwa główne postulaty podjęte w pierwszej grupie dyskusyjnej, a mianowicie:

- potrzebę ustawowego uregulowania statusu państwowego doradztwa rolniczego,
- potrzebę włączenia środowiska doradczego w dyskusję dotyczącą propozycji instytucjonalnych i organizacyjnych zmian w doradztwie rolniczym w ramach reformy ustrojowej państwa. Podkreślano szczególnie, występujący wśród doradców ODR i współpracujących z ODR-ami instytucji, brak informacji dotyczących planowanych zmian w organizacji doradztwa rolniczego. Informacje te mogłyby pozwolić organizacjom doradczym lepiej przygotować się do czekających je zmian.

Zasadnicza dyskusja w grupie drugiej koncentrowała się wokół zagadnień sformułowanych w postaci następujących pytań:

1. Realizacji jakich zadań winno podjąć się doradztwo rolnicze aby skutecznie wspierać przemiany zachodzące na wsi i w polskim rolnictwie?
2. Jakie problemy instytucji doradczych dla ich rozwiązania wymagają wsparcia ze strony nauki?
3. Jakiej współpracy ze strony doradztwa rolniczego oczekuje nauka?
4. Jakie problemy rolników i rodzin rolniczych wymagają zaangażowania nauki w ich rozwiązywanie?

Stwierdzono, że zarówno w wystąpieniach uczestników konferencji jak i przygotowanych materiałach konferencyjnych znajdują się wnioski, które należałoby uwzględnić w całości podczas reorganizacji państwowego doradztwa rolniczego, tj.: w przygotowywaniu dla niego nowych rozwiązań instytucjonalnych, określaniu zakresu zadań czy zasad jego współpracy z nauką (w ramach budowania systemowych rozwiązań dla doradztwa rolniczego). Opracowaniem tych wniosków powinna zająć się Rada Programowa konferencji i przekazać je Ministerstwu Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz zainteresowanym instytucjom i uczestnikom konferencji.

Szczególną uwagę uczestnicy tej grupy dyskusyjnej zwrócili na:

1. Potrzebę systemowego doskonalenia kadr doradczych. Środowisko doradcze nie kwestionuje potrzeby systematycznego aktualizowania i podwyższania swych kwalifikacji zawodowych, zwłaszcza w sytuacji czekających doradztwo rolnicze zmian zakresu działania i zadań wynikających ze zmieniających się oczekiwań rolników. Mimo to nie wszyscy doradcy systematycznie podwyższają swoje kwalifikacje. Brakuje tu czynników motywujących do podwyższania kwalifikacji - w postaci zdobywania stopni specjalizacji zawodowej, awansu materialnego i zawodowego. Brakuje również środków finansowych na sfinansowanie kosztów udziału w szkoleniach kadry doradczej. Wystarczających środków nie posiadają zarówno Ośrodki Doradztwa Rolniczego, jak również jednostki badawczo-rozwojowe resortu rolnictwa, czy uczelnie rolnicze - główni organizatorzy doskonalenia zawodowego kadr doradczych. W dyskutowanych uprzednio projektach ustawy dotyczących państwowego doradztwa rolniczego proponowano wprowadzenie specjalizacji w doradztwie ale ustawa taka nie ukazała się. Sytuację pogarsza sposób, a głównie późny termin przekazywania środków finansowych na dofinansowanie / sfinansowanie doskonalenia zawodowego doradców z funduszy Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej na upowszechnianie postępu.
2. Potrzebę wprowadzenia stopni specjalizacji zawodowej w doradztwie połączonych z możliwością awansu zawodowego, dla których otrzymania niezbędne byłoby ukończenie określonych kierunków i form doskonalenia zawodowego. Otrzymanie stopnia specjalizacji zawodowej w doradztwie winno równocześnie podnosić status pracowników doradztwa rolniczego zrównując ich w tym zakresie z pracownikami administracji publicznej. Wprowadzenie tych elementów motywacyjnych stworzyłoby podstawy dla systemowego doskonalenia zawodowego i równocześnie korzystniejsze warunki współpracy doradztwa rolniczego z nauką.
3. Potrzebę wprowadzenia innych zasad i organizacji przekazywania środków z funduszu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej do Ośrodków Doradztwa Rolniczego i jednostek badawczo-rozwojowych, co pozwoliłoby im na bardziej efektywne wykorzystanie tych środków w działalności na rzecz rolników oraz doskonalenia własnej kadry.

Bardzo pozytywnie przyjęta została informacja przekazana przez dr Eugeniusza K. Chyłka - vice dyrektora Departamentu Spraw Społecznych i Oświaty dotycząca korzystnej zmiany zasad przekazywania środków z funduszu na upowszechnianie postępu od przyszłego 1999 roku.

Podsumowanie konferencji

W czasie konferencji omawiane były różnorodne zagadnienia, które wiążą się z rolnictwem i działalnością pozarolniczą ludności wiejskiej. Autorzy referatów i osoby uczestniczące w dyskusji wskazywali na kierunki rozwoju rolnictwa i uwarunkowania tego rozwoju w kontekście doradztwa rolniczego. Podejmowane w referatach zagadnienia były bardzo różnorodne i trudno byłoby je pogrupować. Warto jednak zwrócić uwagę na kilka zagadnień, które podejmowane były zarówno w referatach jak i dyskusji. Kolejność ich przedstawiania nie ma związku z ich wagą, tworzą natomiast zbiór istotnych dla doradztwa rolniczego problemów.

1. Istota, cel i rodzaje doradztwa rolniczego.

Kilka referujących osób podnosiło konieczność szybkiego doprecyzowania przez naukę podstawowych pojęć z zakresu doradztwa rolniczego, co miało być nieodzownym warunkiem sprawnego funkcjonowania praktyki doradczej. Przedstawione zostały też autorskie propozycje w tym zakresie.

Ponadto w niektórych referatach i podczas dyskusji wymieniane były różne rodzaje doradztwa rolniczego: technologiczne, ekonomiczne, marketingowe, socjalno-ekonomiczne, doradztwo w zakresie gospodarstwa domowego, itp. Z badań wynika, że zakres doradztwa rolniczego zmienia się co wynika między innymi ze zmieniających się potrzeb rolników (klientów doradztwa). Wyraźnie wzrasta zainteresowanie doradztwem ekonomicznym co jest zrozumiałe jako, że takie są uwarunkowania gospodarowania w warunkach gospodarki rynkowej, a poza tym mniejsza jest wśród rolników znajomość ekonomicznych zagadnień gospodarowania. W dyskusjach dotyczących rodzajów doradztwa pojawia się próba hierarchizowania ich ważności, zwłaszcza pomiędzy doradztwem technologicznym i ekonomicznym na korzyść doradztwa ekonomicznego. Za bardzo pozytywne należy jednak uznać te głosy które wskazywały na potrzebę łączenia doradztwa technologicznego i ekonomicznego. Znajduje to swoje odzwierciedlenie chociażby w trakcie tak ważnych prac jak sporządzanie planów przedsięwzięć gospodarczych (biznes planów), gdzie podstawą ekonomicznej efektywności przedsięwzięcia jest wybór odpowiednich technologii dających - w połączeniu z dobrą organizacją - najlepsze w warunkach danego gospodarstwa efekty ekonomiczne.

2. Doradztwo rolnicze czy doradztwo wiejskie.

W procesie rozwoju historycznego doradztwo rolnicze, w początkowym okresie, zajmowało się przede wszystkim doradztwem produkcyjnym, poszerzając stopniowo swój zakres przedmiotowy o doradztwo z zakresu

gospodarstwa domowego, współpracę z młodzieżą wiejską, a obecnie również doradztwo w zakresie rozwoju środowiska lokalnego. W Stanach Zjednoczonych, czy niektórych krajach Unii Europejskiej, doradztwo rolnicze zajmuje się problemami rozwoju lokalnych społeczności wiejskich. Aktualnie w Polsce praktyka doradcza domaga się dookreślenia przedmiotowego zakresu doradztwa. W opinii większości uczestników dyskusji winny być to problemy rodzin rolniczych.

3. Instytucje świadczące usługi doradcze.

Obecnie w Polsce usługi doradcze świadczone są w różnym zakresie przez wiele instytucji i organizacji, z tendencją do ilościowego, organizacyjnego i instytucjonalnego powiększania się. Dla utworzenia systemu doradztwa rolniczego potrzebna jest współpraca wszystkich podmiotów zajmujących się doradztwem rolniczym. Podstawą zorganizowania systemu doradztwa rolniczego jest ustawowe /prawne/ uregulowanie statusu doradztwa rolniczego i doradców. Przyszłość i rozwój doradztwa rolniczego nie powinny być uzależnione od czyjejś dobrej lub złej woli, ale opierać się na ustawowych regulacjach. Bez uregulowania prawnego można co najwyżej podejmować, często nie dość skuteczne, działania zmierzające do najlepszego i najkorzystniejszego współdziałania różnych organizacji i instytucji doradczych, ale trudno mówić o systemowym zorganizowaniu i funkcjonowaniu doradztwa rolniczego w Polsce.

4. Innowatyka rolnicza.

Doradztwo rolnicze jest jedną z instytucji, które uczestniczą lub mogą uczestniczyć w procesach innowacyjnych w rolnictwie. Poznanie procesów innowacyjnych i mechanizmów przenikania innowacji do praktyki rolniczej jest ważnym elementem wiedzy doradców, zwłaszcza w kontekście sterowania procesami innowacyjnymi w rolnictwie. Stąd też zagadnienia te powinny być jednym z obszarów/tematów doskonalenia zawodowego doradców.

5. Doskonalenie zawodowe rolników i doradców.

Przygotowanie zawodowe rolników, ich poziom wykształcenia jest jednym z czynników wpływających na efektywność działań doradczych. Z prowadzonych badań wynika, że lepiej wykształceni rolnicy częściej korzystają z doradztwa rolniczego. Wyższy poziom wykształcenia rolnika ułatwia współpracę doradcy. Prowadzona przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego działalność edukacyjna na rzecz rolników jest istotna na różnych płaszczyznach:

- uzupełnia, aktualizuje i podwyższa wiedzę zawodową rolników,
- wpływa korzystnie na kreowanie proinnowacyjnych postaw rolników,

- umożliwia / ułatwia podejmowanie korzystnych decyzji w gospodarstwie,
- kształtuje / doskonali potrzebne umiejętności,
- zachęca rolników do korzystania z doradztwa rolniczego.

Ważnym zagadnieniem w planowaniu, przygotowywaniu i realizacji różnych form edukacyjnych dla rolników jest dostosowanie proponowanej tematyki do ich zróżnicowanych potrzeb oraz dostosowanie używanych metod dydaktycznych do możliwości ich percepcji. Podejmowanie różnych form współpracy z dziećmi, młodzieżą wiejską, np. w ramach klubów 4-H, ułatwia przyszłą współpracę doradztwa z dorosłymi rolnikami.

6. Przygotowanie zawodowe doradców.

Problemom przygotowania zawodowego doradców, podnoszenia ich kwalifikacji zawodowych poświęcono dużo miejsca i uwagi zarówno w referatach jak i dyskusji. Wskazywano przy tym jednoznacznie na potrzebę systemowego doskonalenia zawodowego kadr doradczych, uwzględniającego treści doskonalenia, metody doskonalenia, jego organizację, finansowanie, a także na nie mniej ważny system motywacji sprzyjający podnoszeniu kwalifikacji zawodowych. Zagadnienia te zostały przedstawione w referatach oraz we wnioskach z dyskusji w grupach dyskusyjnych.

7. Doradztwo a polityka społeczno-gospodarcza.

W kilku referatach doradztwo rolnicze określone zostało - w kontekście zadań jakie wynikają dla doradztwa, w związku z jego udziałem w realizacji polityki państwa wobec wsi i rolnictwa - jako instrument interwencji państwa w zakresie rozwoju rolnictwa. Konsekwencją takiego postrzegania doradztwa rolniczego i jego zadań jest rozszerzenie przedmiotowego zakresu doradztwa rolniczego. Warto w związku z tym dodać, że w okresie międzywojennym agronomia społeczna, prekursor obecnego doradztwa rolniczego, traktowana była również jako jeden z elementów polityki agrarnej. Obecnie, kiedy mówimy o potrzebie przyspieszonej modernizacji i restrukturyzacji rolnictwa niezbędne byłyby założenia systemowe określające udział doradztwa rolniczego i sposób jego oddziaływania na pożądane - z punktu widzenia polityki wobec wsi i rolnictwa - przemiany. Ze strony doradztwa rolniczego potrzebne jest wsparcie dla zachodzących przemian. Powinno ono dotyczyć przede wszystkim działalności informacyjnej i edukacyjnej i w określonych przypadkach również pomocy organizacyjnej, w podejmowaniu i uruchamianiu przez rolników wspólnych przedsięwzięć gospodarczych i społecznych.